

Kirja-arvio

Hoivan varjopuolen kartoittaminen luo uusia tutkimustarpeita

Joni Jaakola, valtiotieteiden maisteri, väitöskirjatutkija, yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, Turun yliopisto

Tiina Sihto ja Paula Vasara (toim.): *Hoivan pimeä puoli*. Gaudeamus: Helsinki, 366 sivua. 2023.

Avainsanat: hoiva, tabu, stigma, emansipatorinen tiedonintressi, väkivalta, epäoikeudenmukaisuus
<https://doi.org/10.51810/pt.141053>

Anneli Anttonen ja Minna Zechner kuvaavat hoivapolitiikan johdanto-
teoksessaan *Hoiva – tutkimus, politiikka ja arki* (2009), miten hoivatutkimus
varsinkin 1980-luvulla romantisoii hoivaa nais erityyisenä rakkauden työnä.
Tutkimuksessa on alettu kiinnittää huomiota hoivan pimeään puoleen, kuten
siihen liittyvään väkivaltaan, kuormittavuuteen ja negatiivisiin tunteisiin, vasta
2000-luvun taitteesta lähtien.

Tiina Sihton ja Paula Vasaran toimittama *Hoivan pimeä puoli* (2023) on
virkistävää esimerkki tutkimuksesta, joka tarttuu hoivan ongelmiin, epäkoh-
tiin ja ristiriitoihin eli niihin ammatillisen ja lähisuhteisiin perustuvan hoivan
tabuihin ja stigmoihin, jotka jäävät julkisen keskustelun ja tutkimuksen taka-
alalle. Kirjassa valokeilassa ovat pimeän hoivan rakenteet, arki, käytännöt,
tunteet, teot ja ajatukset erotuksena hoivaa romantisoivista ja ihannoivista
juhlapuheista.

Hoivan määritelmä on kirjassa tarkoituksellisen löyhä ja avoin, yhteis-
kuntatieteellinen ja kulttuurintutkimuksellinen erotuksena esimerkiksi

terveystieteellisestä. Kirjoittajien huomio on avun tarpeissa ja niihin vastaamisissa – huolenpidossa, joka kohdistuu jokaiseen, vaikka sen tarve vaihtelee yksilöiden elämänsä aikana.

Lähestymistavassa on yhteyksiä etenkin vammaisuuden tutkimukseen (*disability studies*) ja feministisestä filosofiasta ponnistavaan hoivan etiikkaan (*ethics of care*), jotka korostavat tilanteista ja relationaalista käsitystä toimijuudesta (esim. Moser 2005; Tronto 1993). Näkemyksessä hoivaajan ja hoivattavan roolit vaihtelevat ja voivat olla myös samanaikaisia.

Lähisuhteista rakenteisiin

Johdannon ja päätössanojen lisäksi kirja koostuu neljästä temaattisesta osiosta, jotka keskittyvät lähisuhteisiin, äitiyteen, ammatilliseen hoivaan ja yhteiskunnan rakenteisiin. Lukujen kirjoittajat ovat suomalaisen yhteiskuntatieteellisen hoivatutkimuksen vakiintunutta kärkeä ja uudempaa sukupolvea, jota edustavat useat väitöskirjatutkijat ja tutkijatohtorit. Sirpa Variksen kuvitus elävöittää siirtymiä osioiden välillä.

Lähisuhteet-osion aloittava Liina Soinnun luku haastaa ajattelemaan väkivaltaa hoivaan sisältyvänä mahdollisuutena niin käsitteellisesti kuin kokemuksellisesti. Sisko Piippo ja Timo Toikko jatkavat väkivallan ja hoivan yhteyksien kartoittamista vammaisten naisten kontekstissa. Heidän tekemänsä kirjallisuuskatsauksen pohjalta vammaisilla naisilla on muita korkeampi riski joutua lähisuuhdeväkivallan uhriksi – ja toisaalta heidän on muita vaikeampi saada apua näissä tilanteissa.

Tiina Sihton ja Kirsi Hokkilan luku koskee lapsia ja nuoria päihde- tai mielenterveysongelmaisten vanhempiensa hoivaajina. Kirjoittajien mukaan nuorena hoivavastuuseen joutuneet kokevat muita useammin mielenterveydellisiä haasteita. Paula Vasara tarkastelee tutkimuksessaan kriittisesti kotona vanhenemista. Kotia idealisoivat ja romantisoivat juhlapuheet saavat säröjä, kun koti näyttäytyy paikkana, jossa monisairaot sinnittelevät pienten eläkkeidensä ja riittämättömän tai huonosti kohdennetun ja kalliin avun turvin.

Äitiyttä käsittelevässä osiossa Armi Mustosmäki ja Tiina Sihto herättelevät uudelleenarvioimaan äitiyteen ja lastenhankintaan liittyvää normistoa äitiyden katumisen kokemusten kautta. Jenny Säilävaara jatkaa äitiyden

normien uudelleenarviointia tarkastellessaan pitkäkestoiseen imetykseen liittyvää keskustelua.

Kolmannessa osiossa Maija Mänttari-van der Kuip luotaa lastensuojelutyön hallinnollisten rakenteiden tuottamiin moraalisen ahdingon kokemuksiin. Antero Olakivi taas esittää, että vanhustyöntekijöihin liittyvät käsitykset kutsumusammattista, sitkeydestä ja joustavuudesta vaikeuttavat hoivatyön epäkohtien esille tuomista. Kritiikin esittämiseksi on omat tunnesääntönsä, jotka liittyvät niin oman kuin esihenkilön persoonan suojelemiseen. Riku Laakkonen, Katarina Blomqvist ja Maija Harju lähestyvät hoivakodin asukkaiden toimijuutta taiteen kautta kehittäen *unohdetun toimijuuden* käsitteen. Marja Kuronen liittyy luvussaan hoivan yllättäen kuolemaan ja hautaamisen prosesseihin. Myös näihin liittyy niin läheisten kuin ammattilaisten – ja varsinkin näiden välistä – hoivaamista.

Suomalaisen yhteiskunnan rakenteisiin keskittyvässä, viimeisessä osiossa Lina Van Aerschot ja Teppo Kröger tarkastelevat suomalaisen vanhuspalvelujärjestelmän ongelmakohtia. Nykyjärjestelmällä on huomattavia vaikeuksia vastata ikääntyneen väestön hoivatarpeisiin. Van Aerschotin ja Krögerin mukaan on perusteltua ja tarpeellista puhua hoivaköyhyydestä. Olli Karsio, Minna Zechner, Lena Näre, Hanna-Kaisa Hoppania ja Tiina Vaittinen perehtyvät kirjan viimeisessä luvussa hoivan finansialisaatioon. Kyseessä on verrattain uusi hyvinvointivaltion piirre, jossa julkisia palveluita, kuten ikääntyneiden hoivaa, määrittävät kasvavissa määrin voitontavoittelu kansainvälisillä finanssimarkkinoilla, raha- ja arvopaperikaupalla sekä vakuutusten avulla.

Temaattinen ja menetelmällinen rikkaus

Anna Elomäki ja Hanna Ylöstalo (2022) huomioivat, että hoivan poliittisen talouden tutkimuksessa kodin piirissä tehty ja usein palkaton hoiva on jäänyt ammatillisen hoivatyön ja julkisen talouden rakenteiden varjoon. *Hoivan pimeä puoli* valottaa ilahduttavasti ammatillisen hoivan lisäksi esimerkiksi äitiyteen liittyviä kulttuurisia merkityksiä ja käytäntöjä sekä lasten vanhemmilleen antaman hoivan seurauksia. Mustosmäki ja Sihto kuvaavat hyvin äitiyttä koskevassa luvussaan, miten hoiva asettuu julkisen ja yksityisen väliin. Säröä äitiyden kokemuksiin aiheuttavat niin ylisuuret kulttuuriset odotukset

kuin perheissä epätasaisesti jakautuva ja sukupuolittunut hoivavastuu. Kun äitiyden katumus on yhteiskunnassa vaikeaa, se aiheuttaa helposti syyllisyyden tunteita, jotka johtavat yksilökeskeisiin ratkaisuihin. Samalla yhteiskunnalliset epäkohdat jäävät varjoihin.

Temaattisen ja empiirisen runsauden lisäksi kokoelmateos on menetelmällisesti rikas. Tutkijat ovat hyödyntäneet monenlaisia aineistoja, kuten aiempaa tutkimuskirjallisuutta, haastatteluita, kyselyitä, internetkeskusteluita ja havainnointiaineistoja. Tutkimuksiin liittyvät metodologiset pohdinnat ja valinnat esitetään tiiviisti tietolaatikoissa lukujen lopuissa. Tämä yhtäältä tekee kirjasta helppolukuisen mutta toisaalta heikentää tutkijoiden tekemien valintojen, perustelujen ja tulkintojen kriittistä arviointia.

Unohdetun toimijuuden ja kritiikin esittämisen tunnesääntöjen lisäksi kirjassa on niukasti uusia käsitteellisiä avauksia. Toimittajien päätössanoissa keskustelu nostetaan yleisemmälle tasolle *viheliäisen ongelman* (Rittel ja Webber 1973) ja *julman optimismin* (Berlant 2011) käsitteiden avulla, mutta nämäkin ovat melko tuttuja aikaisemmista keskusteluista (esim. Kyrki ym. 2015; Kangas 2022). Näen kuitenkin, että kirja ei ole ensisijaisesti suunnattu akateemiselle yleisölle vaan sitä laajemmalle lukijakunnalle ja kansalaisyhteiskunnalle.

Kirja osallistuu yhteiskunnallisesti tärkeään keskusteluun sekä tuulettaa pinttyneitä ja idealisoivia käsityksiä hoivasta. Kirjan yhteiskunnallisena tavoitteena on esimerkiksi hoivaan liittyvän väkivallan tunnistamisen helpottaminen ja sen ehkäiseminen. Väkivallasta vaikeneminen ei ole ratkaisu, sillä sen sivuuttaminen ja näkymättömäksi tekeminen voivat ylläpitää ja mahdollistaa väkivaltaa, kuten Sointu toteaa luvussaan. Jürgen Habermasin (1976) käsitettä lainatakseni kirjasta on aistittavissa emansipatorinen tiedonintressi. Tähän tiedonintressiin vastatessaan teos on yhteiskunnallisesti tärkeä, yleistajuinen ja jäntevästi toimitettu keskustelunavaus, joka asettuu luontevasti samaan sarjaan esimerkiksi Vaiva-kollektiivin kirjoittaman *Hoivan arvoiset* -kirjan (2016) kanssa.

Hoivatutkimusta katulampun valossa

Toimittajat huomioivat itsekkin, että pimeän hoivan aihe ei tyhjene tähän kokoelmaan. Toistaiseksi pimettiin jääviä aihealueita ovat ainakin isyys,

sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöt sekä maahanmuuttajataustaiset hoivaajat ja hoivattavat. Maahanmuuton näkökulman puuttuessa sosiaalisen uusintamisen globaalit kytkökset ja eriarvoisuutta tuottavat verkostot jäävät kartoittamatta (vrt. esim. Elomäki ja Ylöstalo 2022; Kangas 2022). Myös teknologian odottamattomat seuraukset jäävät teoksessa katveeseen, vaikka uudet teknologiat ovat vahvasti mukana hoivan järjestämistä ohjaavissa politiikkasuosituksissa ja kasvavissa määrin myös hoivakäytännöissä (Jaakola 2022).

Hoivan pimeän puolen ja siihen liittyvän materiaalisuuden esiin nostamista voidaan pitää hoivan poliittisen talouden tutkimuksen kannalta tavoiteltavana. Aikuisille suunnatut inkontinenssivaipat ovat tästä kuvaava esimerkki (Rajala-Vaittinen 2022). Sen lisäksi että inkontinenssi on tabuaihe, sillä on myös laajaa terveystaloudellista merkitystä. Alidiagnosoituna ja riittämättömästi hoidettuna inkontinenssi tuottaa Suomessa miljardien eurojen kustannukset mutta myös valtavat kansainväliset vaippamarkkinat. Vaippojen aiheuttama ekologinen kuormitus taas on vaiettu ”tabu tabujen sisällä”, kuten Piippo ja Toikko (2023, 42) asian kirjassa muotoilevat.

Vaiettuja, vaikeita, ikäviä ja epäoikeudenmukaisuuteen liittyviä tutkimusaiheita on tunnetusti vaikea lähestyä. Hanna Kuusela (2012) puhuu osuvasti ”tutkimuksesta katulampun valossa”. Yhteiskuntaa ja sen työvoimaa uusintavan työn ollessa edelleen pitkälti yhteiskunnallisesti tunnistamatonta hoivan pimeä puoli on poliittisen talouden kannalta merkittävä tutkimuskenttä.

Lähteet

- Anttonen, Anneli ja Zechner, Minna. 2009. Tutkimuksen lähestymistapoja hoivaan. Teoksessa Anneli Anttonen, Heli Valokivi ja Minna Zechner (toim.), *Hoiva – tutkimus, politiikka ja arki*. Tampere: Vastapaino, 16–53.
- Berlant, Lauren. 2011. *Cruel optimism*. Durham: Duke University Press.
- Elomäki, Anna ja Ylöstalo, Hanna. 2022. Näkökulmia hoivan poliittiseen talouteen. *Poliittinen talous*, 10:1, 1–7. <https://doi.org/10.51810/pt.121368>
- Habermas, Jürgen. 1976. Tieto ja intressi. Teoksessa Raimo Tuomela ja Ilkka Patoluoto (toim.), *Yhteiskuntatieteiden filosofiset perusteet: Osa I*. Helsinki: Gaudeamus, 118–141.

- Hoppania, Hanna-Kaisa, Karsio, Olli, Näre, Lena, Olakivi, Antero, Sointu, Liina, Vaittinen, Tiina ja Zechner, Minna (Vaiva-kollektiivi). 2016. *Hoivan arvoiset: vaiva yhteiskunnan ytimessä*. Helsinki: Gaudeamus.
- Jaakola, Joni. 2022. Vaivaisia vai harmaita panttereita? Sosiaalisen ja taloudellisen kestävyuden turvaamisen seuraukset iäkkäiden hoivapalveluiden laatusuosituksissa. *Poliittinen talous*, 10:1, 42–72. <https://doi.org/10.51810/pt.111848>
- Kangas, Anni. 2022. Jälkineuvostoliittolaista julmaa optimismia: keskiaasialaisen siirtolaistyövoiman uusintamisesta. *Poliittinen talous*, 10:1, 109–139. <https://doi.org/10.51810/pt.112250>
- Kuusela, Hanna. 2012. Tutkimusta katulampun valossa: piilossa olevien, kieltäytyvien ja spekuloiden toimijoiden haasteesta Bruno Latourin sosiologialle. *Tiede & edistys*, 37:2, 142–157. <https://doi.org/10.51809/te.105067>
- Kyrki, Ville, Coco, Kirsi, Hennala, Lea, Laitinen, Arto, Lehto, Paula, Melkas, Helinä, Niemelä, Marketta ja Pekkarinen, Satu. 2015. *Robotit ja hyvinvointipalvelujen tulevaisuus (ROSE-konsortio): tilannekuvaraportti 2015*. Helsinki: Suomen Akatemia.
- Moser, Ingunn. 2005. On becoming disabled and articulating alternatives: the multiple modes of ordering disability and their interferences. *Cultural Studies*, 19:6, 667–700. <https://doi.org/10.1080/09502380500365648>
- Rittel, Horst ja Webber, Melvin. 1973. Dilemmas in a general theory of planning. *Policy Sciences*, 4:2, 155–169.
- Tronto, Joan. 1993. *Moral boundaries: a political argument for an ethic of care*. New York: Routledge.
- Rajala-Vaittinen, Annastiina. 2022. Synnyttelinten poliittinen talous: biologisen uusintamisen kustannuksista poliittisen talouden vaginaalisilla rajapinnoilla. *Poliittinen talous*, 10:1, 8–41. <https://doi.org/10.51810/pt.111990>